

Häkkisen ylitulkinnat

Pauli Saukkonen

Opiskelija Jaakko Häkkinen on arvostelussaan ("Tulkintoja ja ylitulkintoja kansojen ja kielten alkuperästä", *Tieteessä tapahtuu* 6/2006) paneutunut kiitettävän perusteellisesti teokseeni *Suomalais-ugrilaisen kansojen ja kielten alkuperäongelma*. Käsittelimäni ongelman laajuuden ja monitahoisuuden takia ei ole ihme, että häneltä on omissa johtopäätöksissään jäänyt tärkeitä perusteita sivuun. Siihen on ilmeisesti vaikuttanut hänen omasta tutkimuksellisesta lähtökohdastaan juontuva ennakoosenne.

Häkkinen sanoo minun tekevän joitain ylitulkintoja. Mutta hän itse päinvastoin tekee vastaväitteissään todella vahvoja ylitulkintoja. Aiemmin ("Uralilaisen kantakielen tutkiminen", *Tieteessä tapahtuu* 1/2006) hän on vastustanut geneettisen kielilinjan rinnastamista geneettiseen väestölinjaan, mutta nyt hän (ensimmäisenä meikäläisenä tämän hetken historiallisen fennougriistiikan edustajana?) on kääntynyt vastakkaiselle kannalle ja jopa radikaalisti uskoo suomalais-ugrilaisen kielten perustuvan vain yhteen geenilinjaan, isälinjaan N(2/3).

Mutta tässä toisen ääreläidan kannassaan hän ei ota huomioon sekä arkeologian että genetiikan todistamaa koko suomalais-ugrilaisen alueen sisäistä väestö- ja kulttuurivirtaa Ylä-Volgan varsilta, jossa on ollut Itä-Euroopan tärkeä innovaatiokeskus ja joka myöhemmin indoeurooppa-

laistui. (Todettakoon, että Moskova-jokihaaran nimelle on esitetty suomalais-ugrilainen etymologia.) Sieltä on Volgaa pitkin myötävirtaan siirtynyt vahvaa vaikutusta ja asutusta Keski-Volgan ja Kama-sivuhaaran suuntaan, jossa Häkkisen mukaan on pronssikaudella ollut kantakielen "koti" ja minun tulkintani mukaan suomalais-ugrilaisen kielilinjan pronssikautinen, viimeinen yhteiseksi katsottava metamorfoosialue (eli eräänlainen "välkantakielen" koti, ks. myös "Kielikuntamme synty", *Kanava* 7/2006). Tuon asutusvirran vanhin isälinja on yksiselitteisesti R1a.

Tälle samalle Kaman seudulle syntyi tai muutti myös N3. Suomalais-ugrilaisen kielilinjan kantajina on välttämättä pidettävä siis sekä vanhempaa R1a- että nuorempaa N3-klaania (Häkkinen väittää väärin minun jättäneen N3:n pois). Häkkisen kanta on kautta linjan yllättävän yksioikoinen: esimerkiksi virolaiset ovat huomattavan R1a-edustuksen takia olleet hänen mielestään indoeurooppalaisia. Ja miten läntisempää perua olevien suomalais-ugrilaisen naisten ylivoimainen enemmistö olisi selitettävissä, jos miehet olisivat olleet pelkästään uralilaista N-klaania?

Edelliseen liittyy se unkarilaisia koskeva erityispiirre, että heidän geneettisessä perimässään N3:a on olemattoman vähän, yhdessä tutkimuksessa 0,9 % ja muissa 0 %. Katson, että R1a- ja N3-väestöjen yhteinen kieli on periytynyt 20-

prosenttisen R1a-väestön mukana. Häkkisen tulkinta perustuu uskumukseen, että vähäinen N3-vähemmistö on saanut kaikki muut omaksumaan heidän kielensä. Teoreettisesti se voi joissain oloissa olla mahdollistakin, mutta uskottavana en sitä pidä, eikä Häkkinen esitäkään sille perusteluja. Mutta vaikka niin olisikin, se ei edellä esitettyä lähtökohtaa muuta.

Siinä, että pronssikautinen kantakieli on pronssikautinen, olemme tietenkin samaa mieltä! Mutta varsinainen erohan onkin siinä, että minä pohdin, mitä on ollut sitä ennen. Olen välttänyt kantakieli-termiä (enkä puhu kantaauralista mitään), koska se sementoi ajattelua yhteen alkuun, kun tosiasia on, että on olemassa useita peräkkäisiä ”alkuja”.

Häkkinen onkin välttänyt vastaamasta kirjassani esitettyyn ja hänen siteeraamaansakin kysymykseen: ”Elleivät Baltian ja Suomen alkuperäiskielet ole saamelais- ja itämerensuomalaiskielten geneettisiä edeltäjiä, niin mikä tai mitkä esillä olleista alueen klaaneista ja kulttuureista olisivat siinä tapauksessa kadonnutta ja tuntemattomaksi jäänyttä kielikuntaa edustaneet?” Hänen olisi pakko vastata, että vaihtoehdoista kysymykseen tulevat vain alkuperäisimmät

ja suomalais-ugrilaisella alueella koko ajan asuneet R1a ja N – nuo samat pronssikautisen kantakielen puhujaklaanit! Miten hän selittäisi, että hänen kannattamansa kielilinjan ja geenilinjan ykseys ei nyt pitäisikään paikkansa?

Siitä taas, millainen kummankin klaanin kielen/murteiden keskinäinen suhde on aivan alun perin ollut, ei pysty sanomaan juuri mitään. Ylä-Volgalta lähtenyt R1a:n kulttuuri on kuitenkin ollut hyvin dynaaminen ja ilmeinen prestiisikulttuuri, mikä oikeuttaa uskomaan, että sen kielikään ei olisi Keski-Volgan – Kaman alueella pystynyt noin vain kokonaan vaihtumaan N3:n kieleen. Mainitun pronssikautisen kantakielen omasta kantakielestä, jona olen pitänyt Ylä-Volgan R1a-väestön mesoliittis-neoliittista kieltä, ei vain ole tietenkään mitään suoraa tietoa. Sen alkuperäisintä Itämeren alueen murretta saattaisivat esimerkiksi sanastossa edustaa itämerensuomeen periytyneet etymologiatottomat sanat, joita nyt pidetään täysin vieraasta paleoeurooppalaisesta (makro)kielikunnasta omaksutuina substraatteina.

Kirjoittaja on professori ja eläkkeellä oleva Kotimaisen kielten tutkimuskeskuksen johtaja.